ئامراز□کانی ک□گ□یاندنی میدیایی.. نووسینی: کارزان عزیز عبدالراحمن

پ□ریست:

- ر□گ□ز□کانی ک□گ□یاندنی میدیایی ئ□لیکتر□نی
- ک□گ□یاندنی ک□م□□ای□تی
- ک□گ□یاندی گشتی ل□□□گای پ□یو□ندی ی□کان□و□
- گ□یاندنی ج□ماو□ریی
- گ□یاندی گشتی ل□□□ووی ئابووریی
- ک□ گ□یاندنی گشتی ت□لافزی□نی
- ئامراز□کانی گشتی پ□یام□کان
- ش□واز□کانی گ□یاندنی رایگشتی
- ئامراز□کانی میدیاکانی □ایگشتی
- پ□و□ر□ پیش□ی□کانی گ□یاندن
- ئ□نجام

پ□ش□کی

و□ك ئاشكرای□ كات□ك ئ□م□ باسی ج□ر□كانی ئامراز د□ك□ین ز□ر شتمان د□ت□و□ خ□یا□ ك□ ل□ر□ژگاری ئ□مر□دا باو□ن چونك□ ئامراز□كان ز□رجار پ□یان د□وتر□ت سیخوری، چونك□ ه□میش□ ل□ پ□ش ه□مووشت□ك□و□ ی□ ز□ر زوو ئ□چ□ت□ ناو خ□□ك□و□ ب□ ی□ ئامراز□كان ز□رن و□ك:
رادی□ \ تیڤی \ ر□ژنام□ \ ئینت□رن□ت \ موبایل \ ك□ئ□مان□ ز□ر زوو ئ□چن□ ناو خ□□ك□و□ ه□میش□ ج□گای خ□یان كردوو□ت□و□. ب□□ام ب□ز□ری ئینت□رن□ت ئ□چ□ت□ ناو د□زگاكانی راگ□یاندن□و□ ب□گ□یاندن□كی ز□ر زوو ئ□چ□ت□و□ ناو خ□□ك□و□ ب□ ئ□و□ی ب□زووی بچ□ت□و□ ناو خ□□ك□و□،ئ□م ج□ر□ی ك□ه□ی□ ز□ر زوو گ□ش□ی كرد ب□خ□رای ج□گای خ□ی كرد□و□ ،ه□ر ل□□□گای ئ□م ت□ر□و□ ئ□توانین ز□ر خ□را گ□ش□بكات ب□گات□ د□ستی بین□ران، ل□دنیای ئ□مر□دا ز□رشت ئ□كر□ت ب□ی□ ب□ئام□ر□كی ب□گان ناساو□ ل□ب□رئ□و□ش□ ك□ ه□میش□ ب□ سانس□ركردن ه□وا□□كان ئ□ن□ریت، ب□ ئ□و□ی گرینگی ب□س□رچاو□كان ب□ن بلاوی ئ□ك□ن□و□. ل□ب□ر ئ□و□ش□ ب□ ئامیریكی بیه□ست ناساو□.
ئام□ری رادی□ش ك□ه□وال□كان ب□گ□رمی ئ□گواز□ت□و□ ب□ گو□گران ئ□م

جەرەیان کە ئەتوانین هەم لەناو سەیارە یان لەهەرشوێنیك بێت ئەتوانیت گوێ بیستی بیت، بۆیە بەئامێرێکی سارد ناسراوە لەبەر ئەوەیە تێچووی کەمەو هەرزانە،
بەلام تیقی راستەهەواڵەکان بەگەرمی ئەگوازرێتەوە لەگەڵ ئەوەشە ئەویش هەواڵەکانی ئەیش هەردەمەو لەشوێنێك بەشێوەیەکی زۆر سەیر بلاو ئەبێتەوە، ڕۆژنامەش بەهەمان شێوە خەبەرەکان ئەگوازرێتەوە بەدرووستی گەربمانەوێت هەڵەکەش بخوێنینەوە گەر هاتوو کاتمان نەبوو بەخوێندنەوە ئەوە ئەتوانین بەشێوەیەکی گشتی هەرکاتێك بمانەویت بیخوێنی نەوە، لەڕۆژگاری ئێستاشدا زۆر کەناڵی تیقی زیادی کردووە بۆیە هیچ جەبەرێکمان لەدەس دەرناچیت .

دەسپێك

لەڕۆژگارێکی وەك ئەمڕۆدا شت گەلانێکی زۆرمان لەبوردەسایە بە ئامرازەکانی گەیاندنی پێ ڕاپەڕێنین گەشەسەندنی تەکنەلۆژیا پەیوەندی هاتنەئارای میدیای ئەلیکترۆنی، گۆڕانکاری یەکی گرینگی لەبواری ڕۆژنامەگەریدا دروستکرد کە زۆر بەهەنگاوانە بەرەو فراوانکردنی سنووری بڵاوبوونەوە پانتایی ناوەڕۆك و ئاسانکاریی پڕۆسەی گەیاندی پەیام و ناردنی وەرگرتنەوەی ڕای جەواوەری لەڕێی فیدباك کردنەوەوە. ئەم خاسڵەتە نوێیانەی میدیای ئەلیکترۆنی و بەکارهێنانی لەبواری ڕۆژنامەگەریدا کۆمەڵێك گرفت و پیشەی ڕۆژنامەگەری درووستکردووە. لەڕۆژنامەگەریدا پەیوەندارە بە وەڵام دانەوەی کۆمەڵێك پرسیار کەچۆن مامەڵا لەگەڵ ئەم مۆدێلدا بکەین کاریگەری خراپیشی لەسەر پیشەو رای جەماوەرو گشتی شە.
هەڵکشان و زیاند بوونی ڕێژەی میدیایی ئەلیکترۆنی کوردستانی کەم بوونەوەی بەرچاوەی ڕۆژنامە و گۆڤارە چاپکراوەکان لەهەرێمی کوردستان لەماوەی یەك ڕابردوودا لەدەرەنجامدا گرینگی گۆڕانی تەکنەلۆژیایی بڵاوکردنەوەن لەم ڕوانگەیەوە بەپاراستنی سیماو خەسڵەتە باشەکانی میدیای چاپکراو و خستنەڕووی چەند هەلومەرجی واقعی ڕۆژنامەگەری با بەتەکەبکات و ڕێوشوینی زانستی بۆ ئایندەی میدیای بخاتە ڕوو..

یەکەم \ ڕەگەزەکانی کەگەیاندنی میدیایی ئەلیکترۆنی

میدیای ئەلیکترۆنی چەمکێکی تەکنەلۆژیای دەگەڕێتەوە بۆ سەرتای داهێنانی تۆڕی جیهانی ئینتەرنێت لەهەنگاوی نوێی زانستیدا لەساڵی (1969) تۆری ئەلیکترۆنی پێکەوە بەسترایەوە . بەڵام ئەمە

ئەوەدەگەیەنێت کەتەڵەی ئەلیمترۆنی لەو سالادا گرینگی یەکی زۆری پێ ئەدرا ،
بەڵام بە بۆچوونی من کە لەو ساڵایە (1969) دەرکرا بۆی بەڵام ئایە پێش ئەو کاتەش ئینتەرنێتیش نەبووە بەڵام هەر خۆپەیوەندیەکانیان دەچووە پێشەوە هەر سەرکەوتووش بوون هەتا کارگەیشتە ئەورادەیەش کە گوگەیاندنیش دەستێکی باڵای هەبووە چونکە گەیانیش ئەوکاتە بە ئەوەی ئینتەرنێتیش هە بێت هەرکارەکانیان ڕا پەڕاندووە سەرکەوتووش بوون واتا ئینتەرنێت تەنیا لەوکاتەیە تەنیا کارەکانی ئاسانتر کردووە نەک کارەکان نەکرێ بەڵکو کراوە بەڵام بەشێوەیەکی درەنگ و زووی کەوتووە دەنا هیچ کاتێک پەیامێک شتێکی واناکات کەکار لەنەگەیشتنی پەیامەکە بکات . بەڵام بەهاتنی ئینتەرنێت کارەکانی تۆزێک سووکتر کرد دەنا هەر کارەکەش ئەکرا بێ ئەوەی ئینتەرنێت هە بێت .

دووم \ کۆگەیاندنی کۆمەڵایەتی

گۆڕانکاری لەدیاردە و کلتوریەکان ناباوەکانی کۆمەڵگای هەمیشەی ئەرکی سەرەکی میدیایە لە ڕێگای بڵاوکردنەوەی بۆچوونی دەستەبژی زۆر هەستیارە دەبێ بەڕەوشوێنی رۆژنامەگەریی کوردی بەپێ پۆلینی قۆناغی سەردەمەکانی ڕۆڵێ گرینگی بینیوە لە پێشخستنی کۆمەڵگای کوردی . بۆ نموونە دیاردەی ناباوی کۆمەڵایەتی کە لە چەند دەیە رابردوودا هەبوون لەڕۆژنامەگەریدا ڕەخنەو بابەتی لەسەر بڵاوکراوەتەوە،ئێستا بەرەو نەمان و لاوازی چوون هاتنە ئارای میدیای ئەلیکتررۆنی گرفتێکی گەورەی بۆ رێزگرتن لە ئادابی گشتی نەتەوەی هێناوەتە ئاراوە .
لێرەدا بەبۆچوونی من پێوەندی کۆمەڵایەتی ئەوکاتە لەکەندا زۆر بەبایەختر بوو چونکە ئێستا ئەوەی لە چەیجەکان و تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان ئەکرێت راستەزۆر جارئەبێتەهۆی کوشتنی کەسێکە بێ ئەوەی لە راستی شتەکان تێ بگەن من بروام وایە پەیوەندی کۆمەڵایەتی گەیاندی گشتی تەنیا لەئێستایە بۆ شێواندی کەسێکەیە نەک بۆ شتی تر ئەو درۆ بوختانەنەی کە لەتۆڕەکانە ئەکرێت لە(80%) دوورە لەراستیوە هەمیشە ئەم پێوەندییە زۆر شتی نابەجی لە ئەکەوێتەوە بۆیە قەت شتێک بێ پرسی ئەوەی کەسی دووەم ئاگاداربێت کەسێکە لەکەدار ئەکەن بەڵام خۆ ئەکرێت ئەم قسانەدەکرێت گەر مەبەستمان باشی کەسێکە بێت ئەوە زۆر بەجوانی ئەڕۆین بەلای هەتا خۆی جاکات نەک لەڕێ تۆڕەکانەوە ئابروویییکەسێکە بەرێت ئەمە ئەچێتە بواریی گۆکەیاندنی کۆوڵایەتی سنووربەزاندنی گشتی یەوە بۆیە هەمیشە

ئەم بوارە ڕۆژ لەدوایی ڕۆژ گەڕپەڕەی لێ نەگیرێت ئەوە زەریاد لەوەی کەهەیە خراپتر ئەبێت بۆیە سەرەتا ئەبێت لەتاکی خۆمانەوە دەست پی کەین بە ئەوەی بەر بەم خراپیە بگرین دەبیت ئەم کەسانەی کەوادەکەن زۆر بکرینەپوند بە ئەوەی ئیتر شتی خراپی بلاو نەبێتەوە چوونکە من دەڵیم پەیوەندی کۆمەڵاتی گەیاندی دەبێت هەمووکات وابکەین کە تۆڕەکانی ئینتەرنێت شتێك نەکرێت هەتا پەیوەندیەکان باشتر بکرێت نابێت .

سێیەم \ کۆگەیاندی گشتی لەڕێگای پەیوەندی یەکانەوە

کۆمەڵێك دامەزراوی پەیوەندی لە هەرێمی کوردستان هەن کە هێلی ئینتەرنێت دابین دەکات پێویستە ستافێکی شارازا ئەو کەمپانیانە سەرجەم سایتانە فلتەر بکەن کە بابەتی وروژادنی سێکسی و دنەدان بە تاوانیان لە خۆگرتووە یەکێك لە گرینگی فلتەرەکان ڕۆلی چاودێری میدیایی بریتیە لە چوونەژوورەوە بەهەندێك لە هەواڵەکان دەکرێنەوە هەندێکشیان دووردەخاتەوە (کورد لەڕین)
بەڵام خۆی کارێکی باشی کردووە بەڵام کە تۆڕی ئینتەرنێتی هەمووی پێکەوە ئەبەستێتەوە ئەمە شتێکی زۆر جوانە زۆریش بایەخی پێدرا بەلام لەرادە کە باسی تۆڕەکانی ئینتەرنێت دەکەین زۆرشتی سەیر سەر بەخۆیاماندایەیت بەڵام من بوومایە لەجێ (کورد لەڕین) ئەوە هەمان شتم نەدەکرد بگرە بەپێ شوێن و بەپێ ئەندامەکان ڕێگام ئەدا کارەکانیان جێ بەجی بکەین هەمیشە ئەوەم ڕەتەکردووە چونکە ماڵپەڕە سێکسیەکان ئێستا تێشەنێیەکی زۆری ناوەتەوە هەمووتەمەنێك بەکاری دەهێنێت، بۆیە نەك هەر فلتەرم دانەدەنە بگرە هەر ماڵپەڕەکانم بەگشتی سانسۆردەکرت بەئەوەی ئەو شوێنە نەی بینێت چونکە ولات هەیە مسوڵمانە نموونەوەك کوردستان نادەبوایە ئەم شێوازە لەکوردستان هەبووایە، من بوومایە جیاواتر لەو گۆڕانکاریم دەکرد.

چوارەم \ گەیاندنی جەماوەریی

ڕۆژنامەگەریی کاغەزپێویستی بەتێکەڵاوبوونە لەگەڵ جەماوەر لە ڕێگای ورووژاندن و بایەخدان بەو بابەتانەی کە جێگای بایەخی وەرگرن بەمانایەکی تر شکاندنی ئەوسانسەرانەی کە دامودەزگای حوکمیەکان سەپاندوویانە. هەنگاونانیش بەرەو میدیای جەماوەری و لیبراڵ، ڕێگارێکە بەئاستی بەرزکردنوەی ئاستی خوێنەرو برەودان بە فرەش .
\ گەیاندی گشتی لەڕووی ئابووریی

گرفتەکی گەورەی ڕۆژنامەگەری کاغەز بریتییە لە کەمی بوجەو داهات زۆری مەسرەف بە چارەسەریش پێویستە بایەخی زیاتر بەرەکلام و شێوازی فرۆشتن بدرێت لەهەمان کاتدا لەڕێگای پەخشی ریکلام ئاگاداری و کەمکردنەوەی گومرگی کاغەزەوە هاریکاری ڕۆژنامەگەریی کاغەزبکات .

پێنجەم \ کە گەیاندنی گشتی تەلافزیۆنی:

هەموو ئەوبیربۆچوون وزانیاری و وێنە و گرتە ڤیدیۆیانە دەگرێتەوە لەلایەن کەسانی سەربەخۆ بەلایەنەوە یان کەسانی حزبی و حوکمی سوندیکایی و ڕێخراوەکان .. لەسەرانسەری جیهاندا بلاودەکرێتەوە لە ڕێگای تۆری ئینتەرنێتەوە، میدیای نوێ وەچەرخانی گرینگە لەهەموو کایەکانی ژیانی هاوچەرخ دەرفەتی ڕەهای دا بەکاربەرلەهەمووشوێنێك بیەوێت کاریگەری دروست بکات شورشەکانی بەناو بەهاری عەرەبی لە دەرەنجامی جوڵانی رای گشتی شەقامی عەرەبی بوو لە ڕێگەی تۆڕەکۆمەڵایەتیەکان .

شەشەم\ ئامرازەکانی گشتی پەیامەکان

.دەتوانیت بەئاسانی لەم مەودایەدا لە رای بۆچوونی خۆی گرینگی فەزای ئەلیکترۆنی لەوەدا دەردەکەوێت کە بەکاربەر بکات سەبارەت بەوپرس و وبابەتانەی کەجێ بایەخی ئەون لێرەدا ئامرازانە دیاردەکەین کەتۆری ئینتەرنێت دەستبەری کروون بەگەیاندنی پەیامەکان .

شێوازەکانی گەیاندنی رای گشتی :

بەشێوەیەکی گشتی پرۆپاگەندە لەپەیامەکاندا پشت بەبەرژەوەمدی هەست و سۆز دەبەستێ ئەم شێوازە پێوایە زۆربەی هەڵوێست و بریارەکانی جەماوەر دەرهاویشتەی ئەو کاریگەریانەی عاتیفیانەی کەلەسەریانە. هەر بۆیە زۆر لەوانەی کەدەیانەوە کار لە ڕایگشتی چینێك بکەن لە ورووژاندنی هەست و سۆزیانەوە دەست پێ بکەن

سیستەمی ئازاد \ لێرەدا مەرەق ئازادە لەوەرگرتنی زانیاری هەڵبژاردنی ئەم سیستەمە کاری دەوڵات لەم سیستەمە خواستی تاکەکانی تاکە، پلورالیزم و کار ئاسانی بەخەڵکی دەکات تاکو دەستیان بگات بەو سەرچاوانەی کە کار لە ئایندەیان دەکەن ئەرکەکانی میدیاکان لەم سیستەمەدا خەڵکی کاروباری سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییە رادیۆ و تەلافزیۆن و رۆژنامەو ئینتەرنێت لەم سیستەمەدا سەربەخۆ ئازادن دەتوانن ڕەخنە لەهەموو شتێك بگرن کەدژبە پەرژەوەندی جوماوەریە. جگە لەهێرش کردنە سەرژیانی تایبەتی خەڵکان و

زیانگەیاندن بە ئازادییە گشتییەکان راگەیاندنەکان دەستیان بەتەواوی کراوەیە خاوەندارێتی لەم سیستەمەدا لەدەستی کەرتی تایبەتدایە.

ئامرازەکانی میدیاکانی ڕاگشتی

دیاردەیەکی کۆمەڵایەتییە لە دونیای رۆژ ئاوادەردەکەوێت پەیوەندی نێوان دیاردەیە میدیاکان بووە بە مایەی پرسیار بە زۆر لە لێکۆڵینەوەی زانستی پەیوەندییە گشتییەکان و کۆمەڵناس و دەروناسەکان هەرچەندە لەسەرەتادا بەگومانەوە تەماشای رادەی کاریگەری میدیاکان دەرکرا لەسەرپێکهێنانی رایگشتیدا نەتواندرا دەست نیشان بکرایە. بەڵام چاش دەرکەوتنی رادیۆ و تەلەفزیۆن لەپاش ڕۆژنامەکان، هیچ یەك لەکێبڕکێنەوانە کومانی ئەوەیان لانەما کەوا بەشی هەرەزۆری دەرکەوتنی رایگشتی دەگەڕێتەوە بۆ میدیاکان .
میدیاکان بەخستنەڕووی ڕووداوەکان سود لە تەقویم وەردەگرن وریزبەندب بابەتەکان دەکەن میدیاکان لەڕێگای پلاندانانی تایبەتەوە بەخەڵك بڵێن دەبێت لەمەولا بیرلەچی بکەنەوە. لەسادەترین بەچووندا دەکرێت ئەوە لەبیر نەکەین میدیاکان لە هەموو کونج و کەلەبەرەکانی ژیانی ڕۆژنامەدا وجودیان هەیە کەس لە ئەمە ناتوانێت خۆی لە تایبەت مەندیەکانی زمان دوورخاتەوە کەواتە میدیاکان کەهەرلەسەرەتاوە بۆ درووست بوونی ژیانی کۆمەڵایەتی ئەمە ئاراستەبکەن پەمان دەڵێن دەنگ بەکب بدەین چۆن هەڵسوکەوت بکەین چۆن بیر بکەینەوە باشتروایە لە گەڵ کێدا هاوبیر بین …

پەوەرە پیشەیەکانی ڕاگەیاندن

ڕاگەیاندکار دەکەوێتە ژێر کاریگەری کۆمەڵێك فشاری پیشەیی کاردەکاتە سەر کارەکەی وادەکات پابەند بێت لەگەڵ سیاسەتی ئەودامەزراوە ڕاگەیاندنەی کاری تێدا دەکات پەوەرە پیشەییەکان سیاسەتی ئامرازی راگەیاندن سەرچاوەکانی هەواڵ پەیوەندییەکانی کارو فشار دەگرێتەوە فشاری دەزگاکان لەوەزیاتر و گەورەترین کە دەزگاکان ئەو فشارانەی کەخۆیان هۆکاری دەرەکی و ناوەکین دەنوێن مەبەستمان لە هۆکارە دەرەکییەکان پێگەی ئامرازەکانەلەو سیستەمی کۆمەڵایەتیەی لە ئارادایە هەروەها ئاستی پەیوەستوونی بەبرژەوەندیەدیاری کراوەکانی وەکو بوونی وێستگەی ڕکایەر بەڵام هۆکارە ناوخۆییەکان شێوەی خاوەندارێتی شێوەی زاڵبوون سیستەمی کارگەری و فشارەکانی بەرهەم هێنان دەگرێتەوە. ئەم هۆکارانە رۆڵێکی گرینگە هەروەها بەوە کەتایی دەت پەوەندی کار دەبەتە بەشێك

لەقەبارەیی گشتی دامەزراوەکە چونکە پێوەری گشتی گەیاندن هەمووکات ئامانجێکی دیاری کراوی هەیە بۆ دەزگاکانی دەوڵات تابەرەو پێش چوون بڕوات …

ئەنجام

بنیادنانەوەی میدیای کوردی و ڕێکخستنەوەی شێوازی مامولەَی ئاراستەکردنی لەسەر هەردوو ئاستی میدیایی ئەلیکترۆنی و ڕۆژنامەگەریی کاغەز پێویستی بەهەماهنگی و هاریکاری دامەزراوەکانی خودیی میدیایی و ڕۆژنامەکان.
لەبەرئەوەزۆربەی ئەنجامەکانی ڕێکخستنەوەی گەیاندنەکان بەگشتی دەکەوێتەبەر شەپۆلی زۆربەی راگەیاندنکارەکان کەهەمووکات ئەنجامیان ئەوەیە هەوالەَکە بەهەر شێوازێك بێت بەدەستی بگەیەنێت چونکە گەیاتدی ئێستا لەچاو زۆرپێش ئێستا سنکەنەکرابوون هەتا گەیشتنە ئەنجامێك بۆ ئێستا کەزۆر بەئازادانە بیروراکان هەرکەسەو لەڕێوانگەی خۆیەوە دیدی بەکاردەهێنێت، بەڕێمیدیا ئەلیکترۆنیەکانیش گەیشتنە ئەوئەنجامەی کەهەرگیز سانسۆرناکرێن چونکەهەریەکەکیان لەدیدیخۆیەوە هەواڵە ئەنووسێت لەوشتەی کە لەسەری بلاوەکاتەوە ئازادانە ئەم شتە ئەکات .

ناساندنی: ڕۆژنامەی کۆن و تازە تیڤی و رادیۆکان ئینتەرنێت
کەئەمانە هەرزوو بەخێرای گەشەیان کرد چونکە هەتا ئەسیانێش نەبێت ئەوە هەر کاری گەیاندنی گتی ئەکرێت گەر لەنێوان دووکەسیشد دابێت . بەلام لەوەتەی ئەمانە پەیابوون ئێستاکارەکان زۆر ئاسانتر بوون لەچاو پێشان ...،کەئەمانە ئامرازێکی زۆرباشی گەیاندنی گشتین

سەرچاوەکان:

diplomaticmagazine.net/politics/586
https://tinyurl.com/osyan-madany
جنار نامق، دور المواقع الالکترونیة الکوردیة فی تشکیل الرای العام حول انتهاك حقوق الایزیدیة، دار غیداو للنشر والتوزیع، عمان، 2019.